

УДК 78.088:337.147

DOI 10.34142/27091805.2023.4.01.04

© **Васильєва Оксана Вікторівна**

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри музичного мистецтва ХНПУ
імені Г.С.Сковороди
Харків, Україна

email: oksana.vasylijeva@hnpu.edu.ua<https://orcid.org/0000-0002-8918-4357>© **Мартиненко Іван Іванович**

кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри музичного мистецтва ХНПУ
імені Г.С.Сковороди
Харків, Україна

email: i.martynenko@hnpu.edu.ua<https://orcid.org/0000-0003-4465-0833>

МУЗИЧНО-ПЕДАГОГІЧНА СПАДЩИНА МИКОЛИ ЛЕОНТОВИЧА В РАКУРСІ РОЗВИТКУ СУЧАСНОЇ УКРАЇНСЬКОЇ СИСТЕМИ ОСВІТИ

Мета статті полягає у висвітленні внеску М.Д. Леонтовича у становлення та розвиток національної системи музичної освіти на Україні. У дослідженні застосовано традиційні історико-педагогічні методи: аналітичний, зіставно-порівняльний, ретроспективний, логіко-системний, хронологічно-структурний, порівняльний аналіз науково-педагогічної літератури, архівних документів, навчальних матеріалів, праць і доробків педагога М. Леонтовича. Методологічну основу дослідження складають системно-діяльнісний, історико-педагогічний, системний, феноменологічний, герменевтичний, історіографічний та культурологічний, підходи та філософський, термінологічний, когнітивний принципи. Наукова новизна статті полягає в узагальненні музично-педагогічної спадщини М. Леонтовича, конкретизації його педагогічних принципів і методів музичного виховання молоді, а також окреслення можливостей впровадження прогресивного досвіду композитора у сучасну практику нової української школи.

Результати. Розкрито теоретичні й практичні аспекти музично-педагогічної спадщини М. Леонтовича. Доведено, що його педагогічна діяльність нерозривно пов'язана з композиторською творчістю та вокально-хоровим виконавством. Виявлено розуміння М. Леонтовичем значення народної пісні в процесі музичного виховання учнівської молоді як невичерпного джерела мудрості та духовних ідеалів українського народу. Встановлено, що методичні доробки композитора ґрунтуються на фольклорному матеріалі, який забезпечує доступність залучення дитини у світ музики. Визначено і схарактеризовано основні педагогічні ідеї М. Леонтовича: послідовність навчання від елементарного до складного; активізація учнів в процесі розучування пісень; засвоєння теоретичного матеріалу за допомогою практичних завдань; виховання виконавської самостійності та розвиток ритмічного відчуття як основи формування музичних здібностей; інтеграція музики з іншими видами мистецтва, іншими предметами.

Ключові слова: композитор, педагог, творчість, музична освіта, народна пісня, хоровий спів, хоровий спів.

Постановка проблеми та її зв'язок з важливими науковими та практичними завданнями.

Сучасна українська педагогічна наука характеризується необхідністю інтеграції у світовий освітній простір через представлення науковій спільноті найкращих зразків вітчизняної педагогічної школи (В.Г.Кузь та ін., 1993, с. 25).

Поява цілої низки історико-педагогічних досліджень, присвячених становленню і розвитку

національної системи освіти, обумовлена необхідністю переосмислення і впровадження у сучасну практику позитивного досвіду минулого. Безперечно, що звернення до музично-педагогічної спадщини видатного українського музиканта, композитора і педагога Миколи Леонтовича розкриває горизонти впровадження його методичної спадщини в освітній процес сучасної української школи.

Аналіз основних досліджень і публікацій. Творчість та педагогічні надбання Миколи Леонтовича, займають помітне місце в наукових та науково - публіцистичних працях українських науковців, педагогів, митців ХХ ст. Певний інтерес становлять статті та наукові дослідження: Л. Архімовича(1992), М. Гордійчука(1974), Л. Іванової(1982). Наукові статті провідних композиторів і музикознавців - М. Гордійчука(1974), В. Дяченка (1985), Сенета Т.(2017) та ін. присвячено вивченню музичної мови М. Леонтовича, особливостям гармонії, поліфонії, форми творів композитора, жанровим особливостям його хорових обробок, опері «На русалчин Великдень». Вчені О. Коваль (2017,)), О Урчик (2018), присвятили свої наукові пошуки висвітленню педагогічної та виконавської діяльності М. Леонтовича, його поглядам на викладання музичної грамоти та хорового сольфеджіо. Роботи дослідниці Л. Пшемінської (2018) присвячені хоровій творчості композитора в системі сучасної музичної освіти. Монографія А. Завальнюка (2007) висвітлює життєвий, творчий та педагогічний шлях М. Леонтовича. Дослідник В. Черкасов(2014) вивчав методичні погляди М. Леонтовича, ґрунтовно досліджував підручники педагога. Окремі питання, пов'язані зі становленням та розвитком музичної освіти на Україні, досліджуються у роботах Н. Дніпровської (2021), О. Михайличенка (2007), А. Соколової (2011) та ін. Таким чином, аналіз наукових праць свідчить, що на сьогодні багато вчених досліджували творчий, виконавський та педагогічний доробок М. Леонтовича, але, цілісні дослідження спадщини видатного українського митця, на жаль, відсутні.

Формулювання цілей та завдань статті. Мета статті полягає у висвітленні внеску М.Д. Леонтовича у становлення та розвиток національної системи музичної освіти на Україні.

Виклад основного матеріалу. Розвитку української культури і освіти сягає своїм корінням до історико-педагогічних скарбів нашої країни, які стали основою музично-естетичного виховання і слугувало формуванню художньо-естетичної культури наступних поколінь українців.

Провідні українські композитори різних часів прикладали чимало зусиль щодо організації вітчизняної музичної освіти, вважали необхідним брати участь у просвітницькій діяльності. Цілісна система національного музичного виховання на початку ХХ століття ще не була сформована, але, в значній кількості наукових праць, численних статтях в газетах і журналах, в окремих підруч-

никах було висунуто ряд важливих ідей що стосувалися удосконалення змісту, форм і методів музичного виховання, які пізніше знайшли свій розвиток у діяльності відомих українських композиторів першої половини ХХ століття (Михайличенко О. В, 2007, с. 312).

Кінець ХІХ сторіччя ознаменувався появою у шкільному репертуарі дитячих пісень і хорів українських авторів. Найбільш плідно в жанрі дитячої пісенно-хорової творчості працювали такі вітчизняні композитори, як М. Лисенко, М. Леонтович, К. Стеценко, О. Кошиць, Я. Степовий, В. Верховинець, Ф. Колесса, В. Ступницький. Саме вони в процесі своєї композиторської та диригентсько-хорової діяльності заклали основи теорії і практики дитячої вокально-хорової роботи, сформувавши основні принципи і засади музичної педагогіки та освіти, що безсумнівно позначилося на методику проведення уроків співу в школах, їх зміст і форму.

Освіта в Україні завжди сприймалася як важлива складова загальнолюдських цінностей і відгравала значну роль у розвитку суспільства. Аналіз педагогічної спадщини України дозволяє говорити про те, що прогресивні митці, педагоги завжди вважали школу могутнім важелем перетворення громадського життя. Вони вбачали реформування шкільної освіти у гуманізації навчальних закладів, де все має бути спрямовано на особистість учня, всебічного розвитку його індивідуальності.

Прогресивні українські педагоги підкреслювали вагомості значення навчання і виховання не тільки для формування молоді, а і для прогресу усього суспільства в цілому через розповсюдження серед усіх верств населення. Отже, провідні просвітники боролися за українську національну школу, яка б мала демократичний характер й гуманістичне спрямування.

Вагомий внесок у становлення вітчизняної музичної освіти належить І. Алчевський, В. Барвинський, А. Вахнянин, М. Вербицький, М. Вериківський, В. Верховинець, С. Воробкевич, Г. Дяченко, П. Козицький, М. Колесса, Ф. Колесса, М. Копко, О. Кошиць, С. Крушельницька, І. Купріян, І. Лаврівський, М. Лисенко, М. Леонтович, С. Людкевич, В. Матюк, М. Менцинський, Н. Нижанківський, Б. Підгорецький, Л. Ревуцький, Д. Січинський, Я. Степовий, Ф. Якименко та інші. В їх доробках було визначено мету і завдання музичної роботи, закладено принципи створення дитячого вокально-хорового репертуару на засадах народно-пісен-

ної творчості, налагоджено видавництво теоретичних і методичних підручників, репертуарних збірок і співаників для школи.

Необхідно зауважити, що процес музичного виховання в Україні має глибинні віковічні традиції, в яких знайшли відображені сутність і особливості психології нашого народу, його світогляд, самобутність. Саме ці ознаки яскраво відобразилися у музично-педагогічній діяльності Миколи Дмитровича Леонтовича. Педагогічна робота митця розпочалася напочатку ХХ століття. В цей історичний період українська педагогіка здійснила перехід від бурсацько-релігійного до народницько-українського виховання і навчання.

Єдність композиторської та диригентсько-хорової діяльності була визначальною рисою творчості М. Леонтовича, як і багатьом видатним українським композиторам - М. Лисенку, К. Стеценку, Я. Степовому, що мало безпосередній вплив на його педагогічну працю.

Вчителюванню Микола Дмитрович віддав понад двадцять років свого життя. Він працював у навчальних закладах Тиврова, Вінниці, Гришиного, Тульчина та Києва і ґрунтовно знав стан шкільного навчання співам та рівнем учнівських хорів. Багаторічна педагогічна праця в учительській семінарії, гімназіях і школах дозволила створити власну методику і передавати власний досвід у Музично-педагогічному інституті імені М. Лисенка, на диригентських і театральних курсах та курсах працівників дошкільного виховання.

Микола Леонтович є унікальним і самобутнім явищем як в історії української хорової культури, так і у світовій. Як справжній композитор - новатор, митець - демократ, художник - реаліст, М. Леонтович збагатив українську музику новими методами перетворення музичного фольклору. Переважна більшість його творів заснована на поетичній образності. Методичним матеріалом для його творчості стала українська народна пісня.

«Досліди у народній музиці, - говорив Леонтович, - викликають до життя нові форми гармонії та контрапункту, що органічно зв'язані з народною піснею, бо пісня як художній удосконалений твір, дає не тільки одну мелодію, але таїть у собі музичні влас-тливості. Вміти записати її та відчувати все, що вона може дати для музики у широкому розумінні слова - це необхідна чергова справа...» (Архімович Л., Гордійчук М, 1992, с. 73). Ці слова стали творчим кредо композитора, принципом його педагогічної діяльності.

Сучасні українська хорова музична культу-

ра по праву пишається своїм самородком Миколою Леонтовичем. Творчий доробок Леонтовича порівняно невеликий: майже 200 обробок народних пісень, близько 200 творів духовного змісту, чотири оригінальних твори та незакінчена опера за мотивами казки Б. Грінченка «На русальчин Великдень».

Найбільш плідно М. Леонтович працював у жанрі обробки народної пісні і хорової мініатюри, які і зараз є неперевершеними й складають репертуарний список всіх українських хорових колективів України та української діаспори світу. Великим талантом композитора позначені такі перлини народного мелосу як «Щедрик», «Козака несуть», «Дударик», «Ой з-за гори кам'яної», «Женчикок-бренчикок», «Гаю, гаю, зелен розмаю» та багато інших. Композитор створював вельми оригінальні самобутні хорові композиції на онові фольклорного матеріалу, які завдяки всебічному художньому переосмисленню, набули неповторного звучання.

Один з перших серед майстрів української музики, М.Д. Леонтович по-новому інтерпретував фольклор, використовуючи при цьому музичні надбання європейської музично-хорової культури. Тим часом композиторський почерк М. Леонтовича значно вирізняється з-поміж інших такими рисами, як гранична гнучкість та природня рухливість голосів, увага до незначних деталей та їх ювелірне відшліфування.

Творчості М. Леонтовича притаманна варіантність, запозичена з кобзарської традиції імпровізації, де кожна пісенна строфа тексту виконувалася по іншому. Композитор у своїх творах активно вживав фактурну мінливість властиву народним рапсодам, збагачуючи можливості гармонії та контрапункту.

Маючи глибоку й різнобічну музичну освіту, М. Леонтович послідовно втілював в своїх обробках ідеї гармонізації й поліфонічності, всебічно впроваджував передові надбання світової хорової техніки.

Хорові мініатюри автора вирізняються різноманітною тематикою. Це церковні та обрядові, жартівливі та ігрові, танцювальні та коліскові, історичні та чумацькі пісні.

Центральне місце у творчості М. Леонтовича посідають хори на побутові теми. Це, зокрема, «Мала мати одну дочку», «Ой з-за гори кам'яної» «Ой у лісі при дорозі», «Ой темная та невидная ніченька». Для них характерно вельми динамічний розвиток сюжетної лінії завдяки драматизації об-

разів та подій пісні.

Зразком високого драматичного піднесення може служити обробка народної пісні «Пряля», в якій М. Леонтович сягнув рівень трагічної балади.

Пісні-реквієми («Із-за гори сніжок летить», «Козака несуть», «Смерть») М. Леонтовича талановито переосмислюють мелодіку народного плачу. Композитор використовує специфічні звучання окремих голосів та хорових груп, застосовує різноманітні колористичні ефекти, таких як спів закритим ротом.

Вершиною композиторською творчості М. Леонтовича вважаються пісні «Щедрик» та «Дударик», в яких митець досяг максимальної переконливості у зображенні народних образів. Особливо популярним був і залишається «Щедрик». В цьому творі композитор органічно поєднує прийоми народного багатоголосся та досягнення класичної поліфонії, де кожному голосу хорової партитури властива абсолютно незалежна виражальна роль. Такий метод дозволяє М. Леонтовичу передати найтонші нюанси зміни характеру пісні, довершено створювати кожен художній образ.

У своїй практичній діяльності Микола Дмитрович займався викладанням хорового співу, хорового диригування та контрапункту. На своїх заняттях він знайомив хористів не лише зі світовими перлинами, але й зі своїми піснями («Дударик», «Ой там, за горою»), де виявляв чудове вміння в цілому охопити хорову композицію та переконливо передати враження від неї.

М.Д. Леонтович, як викладач музично-теоретичних предметів, зокрема контрапункту, сповідував методологічні положення теорії ладового ритму. свого викладача Б. Яворського, яка була досить поширеною у мистецьких колах того часу. На курсах дошкільного виховання він виявив себе досвідченим практиком-методистом. Дотримуючись стрункої послідовності, він використовував свою власну методіку вокальної роботи з дітьми, з поступовим ускладненням пісенного репертуару. Особливу увагу М. Леонтович приділяв складовим частинам самої пісні - мотиву, фразі, реченню, періоду (Коваль О.В., 2017).

Великого значення М. Леонтович надавав досягання чистоти інтонування при співі, дикції, співацькому диханню, застерігав вчителів від співу сильним та форсованим звуком. У роботі із дитячим колективом увага педагога була прикута до розвитку музичної пам'яті, мислення, музичних здібностей та естетичних почуттів.

Одним із важливих завдань в справі музич-

ного виховання дітей М. Леонтович вважав розвиток пам'яті, відчуття ритму, естетичних почуттів, інтелектуальних сил, почуття спільної солідарності, виявлення громадських інстинктів. Як педагог, він особливу увагу приділяв формуванню музичних здібностей та волевих якостей дитини, організованості та дисципліні, які, на його погляд, найбільш вдало розвиваються в процесі хорової діяльності. Саме тому, на його думку, вчитель має повсякденно піклуватися про розвиток музичних здібностей дітей, використовуючи для цього різні методи навчання. Ці засади і сьогодні залишаються актуальними у сучасній вітчизняній педагогіці, адже тільки вчитель-творець може виховати творчого учня, творчу особистість.

Поради педагога щодо вокального виховання учнів, як вказує дослідник Л. Іванова, наголошують увагу на тому, що першокласники повинні спочатку почути хорове звучання, прислухатися до співу і намагатися приєднатися до нього. Лише після 2-3 занять учні молодших класів співають на слух.

Великий викладацький та композиторський досвід ліг в основу одного з найцікавіших підручників початку ХХ століття - «Нотна грамота» (1919). По суті це один з перших підручників, для середньої школи. До складу підручника увійшли вокальні вправи для тренування навичок співу з листа, розділ з елементарної теорії музики та пісень для хорового виконання. Дидактичний матеріал підручника «Нотна грамота» розміщено у суворій методичній послідовності - від простого до складного. В ньому визначенні самостійні завдання учням, що включають і їхню власну творчість (добір мелодій). Досить ґрунтовно представлено послідовність вивчення інтервалів та мажорної і мінорної гам (Леонтович, М. Д., 1989).

Пісенний репертуар підручника охоплює практично всі жанри української народної пісні. Зокрема, в ньому представлені побутові та історичні пісні, веснянки, пісні-хороводи, дитячі пісні-ігри. Серед запропонованих автором нотних зразків зустрічаються російські та білоруські народні мелодії. На жаль, через реорганізацію Дніпросоюзу і закриття музично-видавничого відділу (1920 р.) посібнику, рукопис якого готував до друку К. Стеценко, не судилося вийти у світ. Але, не заважаючи на те, що підручник створено ще на початку минулого століття, а в методика викладання музичного мистецтва збагатилася новітніми розробками, він і сьогодні є актуальним і придатним матеріалом для вчителів музики за-

гальноосвітніх шкіл.

Підручник М. Леонтовича «Нотна грамота» (1919) знайомить нас із думкою педагога про значення ритму у створенні музичного образу і доцільності його розвитку. Леонтович був першим, хто запропонував порівнювати музичні твори та окремі музичні частини із кольорами. Він пропонував сім кольорів (білий, світло-жовтий, світло-червоний, блакитний, темно-жовтий, темно-червоний, синій) і наголошував на тому, що навколишня природа і мистецтво є єдиним цілісним явищем Всесвіту.

М. Леонтович піклувався про залучення дітей до хорового та оркестрового колективів і považав систему музично-пластичного виховання Е. Жак-Далькроза, пропагував її.

Свідоме ставлення дітей до музичного сприйняття, пробудження і розвиток їх творчих здібностей стали основоположними принципами його методики навчання музики у школі. Для втілення цих завдань вчитель повинен не лише володіти різними прийомами подачі матеріалу, але й розуміти психологію учнів. Такий інтегративний підхід виразно проявляється в аналітично-синтетичному методі викладання, якому властивий перехід від загального цілого явища до аналізу його окремих компонентів з різних точок зору.

Для учнів необхідно створювати ігрові ситуації, моделювати сценарії, розподіляти ролі, організовувати їх виконання. Гра виступає тут не просто моделлю життя чи певної ситуації. В наслідок чого проявляються приховані щоденні суперечності, розкриваються особистісні риси і якості дітей.

Для активізації пошукової діяльності учнівської молоді М. Леонтович використовував метод евристичного навчання, впроваджуючи його у самостійну роботу на уроці. Це надавало простір для ініціативи і власного пошуку в процесі опанування навчально-пісенного матеріалу. Використання різноманітних методичних прийомів і засобів в поєднанні практики з теорією дозволило Миколі Дмитровичу побудувати цілісну педагогічну систему, яка знайшла своє відображення в його наступній книзі «Практичний курс навчання співу в середніх школах України». (Пшемінська, Л. О, 2019)

Педагогічна робота М.Д. Леонтовича не обмежувалася лише викладанням співів у школах. Багато часу він приділяв індивідуальним заняттям з талановитими учнями. Він займався теорією музики, гармонією та контрапунктом. Його учні М. Покровський та Г. Гриневич згодом продовжили навчання у Київському музично-драматичному

інституті імені М. Лисенко.

М. Леонтович надавав особливого значення самостійному мисленню учнів, розвитку їхньої творчої фантазії, вмінню критично аналізувати свою роботу. Необхідно також підкреслити, що як педагог він немовби передбачив сучасні системи розвитку музичних здібностей, заснованих на принципі інтегративного навчання та особистісно орієнтованих технологіях. В цьому виявився вплив прогресивних ідей його вчителя Б. Яворського. Опанування під орудою педагога-новатора теорією композиції, дозволило М. Леонтовичу запровадити його методи у власній педагогічній практиці.

Великого значення педагог надавав володінню вчителем музичним інструментом (скрипка, фісгармонія, фортепіано, концертіно), вважаючи найдоцільнішим - скрипку, звук якої порівнював із звучанням дитячого голосу.

Дуже вимогливо ставився М. Леонтович до якості праці вчителя, його професійної компетентності та удосконаленню педагогічної майстерності. Педагогічні ідеї М. Леонтовича виглядають таким чином:

- у роботі з дітьми йти від меншого до більшого, від нижчого до вищого, від елементарного до важкого;
- уникати будь-якого формалізму в навчанні, механічного засвоєння матеріалу;
- активізувати учнів в процесі розумування пісень та засвоєння нотної грамоти, здійснюючи це через постановку реальних теоретичних та практичних завдань та залучення дітей до створення власних мелодій;
- привчати дітей до самостійності в співі, часто опитуючи їх поодиночі;
- обов'язкове виховання музично-ритмічного і ладового почуття, музично-слухових уявлень і пам'яті, оскільки ритмічне виховання - основа музичної грамотності, вивчення ритміки йде раніше співу по нотах;
- розвиток музичного слуху через вивчення пісень напам'ять, ритмічні вправи без нот, запис, слухові мелодійні вправи без нот, запис ритмічного диктанта, спів ритмічних зразків по нотах, запис нескладних мелодійних диктантів, спів мелодій по нотах;
- обов'язкове навчання всіх дітей нотної грамоти і письму;
- розвиток слуху висувається на перший план і проводиться раніше, ніж вивчення нотної грамоти;

- засвоєння нотного співу починається із вивчення інтервалів мажорних акордів;
- навчання нотної грамоти починається з ґрунтового ознайомлення з ритмовою стороною музики;
- спів по нотах необхідно починати із запису та вивчення ритміки пісні, а не її мелодії, що звільнить дітей від ритмічних помилок при співі;
- органічний зв'язок музичного навчання з осмисленим слухо-руховим процесом, набуття навичок метро-ритмічного руху за допомогою «махів руки»;
- роль музичного диктанта (запису мелодії) у вирішенні завдань музичного навчання;
- взаємозв'язок музики з іншими видами мистецтва, іншими предметами;
- використання на заняттях кольорових поєднань або репродукцій живопису;
- формування дикції учнів - співаків, розвиток співацького дихання дітей;
- застереження від надто сильного, форсованого звуку;
- наголошував на відповідному застосуванні динаміки співу при виконанні пісень;
- щодо добору пісень, М.Д. Леонтович рекомендував вчителям співу виконувати пісні-канони як підґрунтя для розвитку навичок двоголосного співу.

Перлини народно-пісенної творчості з простими і зрозумілими ритмами і римами стають невичерпним джерелом народної мудрості та духовності, де яскраво відбивається національне самоусвідомлення народу. Яскравий зміст та чарівна мелодійність народних українських пісень дозволяє дітям природньо засвоїти їх художньо-образний в наслідок емоційного переживання

М.Д. Леонтович є автором декількох посібників: «Практичний курс навчання співу в середніх школах України» (1919 р.), «Матеріали до методики співу в початковій школі», «Деякі методичні вказівки щодо організації нотного співу в народних хорах» (1918 р.), підручник для навчання співу «Нотна грамота» (1920 р.). М. Леонтович ставив за мету охопити музичним вихованням якнайширше коло учнів. «У Миколи Дмитровича був принцип: на уроках повинні співати всі - хто вміє і хто не вміє, хто має слух і голос та не має їх» (Ростовський О, 2004, с. 93).

Особливої уваги заслуговує «Практичний курс навчання співу у середніх школах України». Аналіз посібника переконує нас у тому, що у 20-х роках ХХ століття в Україні було створено досить своєрідна музично-педагогічна система, в якій особливе значення в музично-естетичній освіті школярів відводилось народній пісні та провідна роль визнавалася за фольклором. (Іванова Л, 1982)

М. Леонтович неупинно займався самоосвітою в області філософії, математики, історії, літератури і мистецтва. Тут він черпав ідеї для своїх методичних напрацювань і підкреслював необхідність комплексного підходу у процесі навчання і виховання. Це стало наріжним каменем у розвитку вітчизняної музичної педагогіки та створення цілісної концепції методики дитячого музичного виховання, в основі якої лежить відношення до народної пісні як істинного за своєю суттю та зрозумілого для дитячого сприйняття явища.

Довгі роки М. Леонтович віддавав роботі вчителя співів у навчальних закладах різного типу. В кожній школі він старався зацікавити учнів, привчити до логічного мислення і творчості, плекав в них любов до батьківщини через народну пісню

Висновки. Ідеї М.Д. Леонтовича щодо провідної ролі народної пісні в музично-естетичному вихованні дітей, розвитку їх музично-творчих здібностей, опори на інтонаційно - ладову та метроритмічну основу української музики органічно увійшли до концепції музичного виховання дітей на основі української національної культури.

Саме в цьому ми вбачаємо сучасність і неперехідну цінність педагогічного доробку видатного українського музиканта-педагога. Педагогічна діяльність М. Леонтовича дозволяє визнати важливу роль хорового співу у музичного вихованні дітей, який має великий потенціал для формування духовного світу людини її інтелектуальну, емоційну, творчу сфери.

Перспективи подальших досліджень. Педагогічна спадщина М.Д. Леонтовича не втратила свою значущість та актуальність в наш час. Основи музичної педагогіки та методики музичної освіти, що були закладені М.Д. Леонтовичем, перевірені часом є тим підґрунтям, на якому базуються подальші наукові пошуки і дослідження сучасних науковців.

СПИСОК ЛІТЕРАТУРИ

- Архімович, Л., Гордійчук М. (1992). М. Лисенко. Життя і творчість. (3-ге вид.). *Музична Україна*.
- Горбенко, С. С. (1999). *Дитяче хорове виховання в Україні*: [навч. метод. посіб. для вчителів шк. різ. типу, студ. та викл. вищ. мистец. навч. закл.]. К.: Ін-т змісту методів навчання.
- Гордійчук, М. (1974). Микола Леонтович (2-ге вид.). *Музична Україна*. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002125>
- Дяченко, В.П. (1985). М. Леонтович (4-ге вид.). *Музична Україна*, 134 с.
- Іванова, Л. (1982). Педагогічні ідеї М. Леонтовича. *Музика в школі: Збірка статей.*, (8), 137.
- Коваль, О.В. (2017). Педагогіка музичного мистецтва ХХІ століття: уроки М.Д. Леонтовича. *Науковий часопис НПУ ім. М.П. Драгоманова*, 14(22 (2)), 195–200. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/18902>
- Кузь, В.Г., Руденко, Ю.Д. & Сергійчук, З.О. (1993). Основи національного виховання: Концептуальні положення (В.Г.Кузь, Ред.). Центр «Київ».
- Леонтович, М. Д. (1989). Практичний курс навчання співу у середніх школах України (з педагогічної спадщини композитора). *Музична Україна*. 134 с. <https://www.libex.ru/detail/book419199.html>
- Михайличенко, О. В. (2007). Музично-естетичне виховання дітей та молоді в Україні (ретроспективно-теоретичний аспект): *монографія*. «Козацький вал». 356 с. https://chtyvo.org.ua/authors/Mykhailychenko_Oleh/Muzyko-estetychne_vykhovannia_ditei_ta_molodi_v_Ukraini.pdf
- Пшемінська, Л. О. (2019). Організація освітнього процесу та особливості професійної підготовки вчителів у Тульчинському єпархіальному жіночому училищі (1864–1918 рр.). *Історико-педагогічний альманах*, (1), 47–56. <https://doi.org/10.31499/2307-4833.1.2019.184958>
- Ростовський, О. (2004). Педагогічні ідеї М. Леонтовича у контексті розвитку європейської музичної педагогіки. *Збірник статей*, 154.
- Сенета, Т.В. (2017). Роль творчості М.Д. Леонтовича у становлення української культури ХХ століття. *Молодий вчений*, 4.2(44.2), 74–77. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4.2/16.pdf>
- Урчик, О. Ю. (2018). Музична освіта як соціокультурний феномен діяльності В. Верховинця, П. Козицького, Ф. Колесси, М. Леонтовича, К. Стеценка. *Педагогічна освіта: теорія і практика*, (24(2)), 192–197.
- Черкасов, В.Ф. (2014). *Теорія і методика музичної освіти*. Навчальний посібник. РВВ КДПУ імені В. Винниченка, 472 с. https://bohdan-books.com/userfiles/file/books/lib_file_197604469.pdf

REFERENCES

- Arkhimovych L., Hordiychuk M. (1992). M. Lysenko. *Zhyttya i tvorchist'* [Life and creativity.]. (3-tye vyd.). Muzychna Ukrayina.
- Horbenko S.S. (1999). *Dytyache khorove vykhovannya v Ukrayini*. [Children's choral education in Ukraine] IZMN
- Hordiychuk M. (1974). *Mykola Leontovych* [Mykola Leontovych] (2-he vyd.). Muzychna Ukrayina. <http://irbis-nbuv.gov.ua/ulib/item/UKR0002125>
- Dyachenko V.P. (1985). M. Leontovych [M. Leontovych] (4-te vyd.). Muzychna Ukrayina Ivanova L. (1982). *Pedahohichni ideyi M. Leontovycha*. [Pedagogical ideas of M. Leontovych] Muzyka v shkoli: Zbirka statey., (8), 137.
- Koval' O.V. (2017). *Pedahohika muzychnoho mystetstva KHKH stolittya: uroky M.D. Leontovycha*. [Pedagogy of musical art of the 21st century: lessons of M.D. Leontovich] Naukovyy chasopys NPU im. M.P. Drahomanova, 14(22 (2)), 195–200. <http://enpuir.npu.edu.ua/handle/123456789/18902>

V.H.Kuz', YU.D.Rudenko & Z.O. Serhiychuk. (1993). 8. Osnovy natsional'noho vykhovannya: Kontseptual'ni polozhennya [Basics of national education: Conceptual provisions](V.H.Kuz', Red.). Tsentr «Kyyiv». <https://www.libex.ru/detail/book419199.html>

Leontovych, M. D. (1989). Praktychnyy kurs navchannya spivu u serednikh shkolakh Ukrayiny (z pedahohichnoyi spadshchyny kompozytora). [Practical course of teaching singing in secondary schools of Ukraine (from the pedagogical heritage of the composer).] *Muzychna Ukrayina*.

Mykhaylychenko O. V. (2007). Muzychno-estetychne vykhovannya ditey ta molodi v Ukrayini (retrospektyvno- teoretychnyy aspekt): monohrafiya. [Musical and aesthetic education of children and youth in Ukraine (retrospective and theoretical aspect)] «Kozats'kyi val», 356 https://chtyvo.org.ua/authors/Mykhailychenko_Oleh/Muzyko-estetychne_vykhovannia_ditei_ta_molodi_v_Ukraini.pdf

Pshemins'ka, L. O. (2019). Orhanizatsiya osvith'ooho protsesu ta osoblyvosti profesiynoyi pidhotovky vchyteliv u Tul'chyns'komu yeparkhial'nomu zhinochomu uchyl'nyshchi (1864–1918 rr.). [Organization of the educational process and features of professional training of teachers in the Tulchyn diocesan women's school (1864–1918)] *Istoryko-pedahohichnyy al'manakh*, (1), 47–56.

Rostovs'kyi O. (2004). Pedahohichni ideyi M. Leontovycha u konteksti rozvytku yevropeys'koyi muzychnoyi pedahohiky. [Pedagogical ideas of M. Leontovich in the context of the development of European music pedagogy.] *Zbirnyk statey*, 154.

Seneta T.V. (2017). Rol' tvorchosti M.D. Leontovycha u stanovlennya ukrayins'koyi kul'tury XX stolittya. [The role of creativity of M.D. Leontovych in the formation of Ukrainian culture of the 20th century.] *Molodyy vchenyy*, 4.2(44.2), 74–77. <http://molodyvcheny.in.ua/files/journal/2017/4.2/16.pdf>

Urchyk, O. YU. (2018). Muzychna osvita yak sotsiokul'turnyy fenomen diyal'nosti V. Verkhovyntsyia, P. Kozyts'koho, F. Kolessy, M. Leontovycha, K. Stetsenka. [Music education as a socio-cultural phenomenon of the activities of V. Verkhovynets, P. Kozytskyi, F. Kolessa, M. Leontovych, K. Stetsenko]. *Pedahohichna osvita: teoriya i praktyka*, (24(2)), 192–197.

Cherkasov V.F. (2014). Teoriya i metodyka muzychnoyi osvity. [Theory and methodology of music education.] *Navchal'nyy posibnyk*. RVV KDPU imeni V. Vynnychenka, 472 s. https://bohdan-books.com/userfiles/file/books/lib_file_197604469.pdf

Надійшла до редакції / Received: 07.03.2023
Рекомендовано до друку / Accepted: 19.04.2023

DOI 10.34142/27091805.2023.4.01.04

© *Oksana Vasilyeva*

Candidate of pedagogical sciences, associate professor of the department of musical art, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
Kharkiv, Ukraine

email: oksana.vasylieva@hnpu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0002-8918-4357>

© *Ivan Martynenko*

Candidate of pedagogical sciences, associate professor of the department of musical art, H.S. Skovoroda Kharkiv National Pedagogical University
Kharkiv, Ukraine

email: i.martynenko@hnpu.edu.ua

<https://orcid.org/0000-0003-4465-0833>

MUSICAL-PEDAGOGICAL LEGACY OF MYKOLA LEONTOVYCH IN THE CONTEXT OF DEVELOPMENT OF THE CONTEMPORARY UKRAINIAN EDUCATION SYSTEM

The purpose of the article is to highlight the contribution of M. Leontovych to the establishment and development of the national music education system in Ukraine.

Methods & methodology. The research employs traditional historical and pedagogical methods, including analytical, comparative, retrospective, logical-systemic, chronological-structural, and comparative analysis of scientific-pedagogical literature, archival documents, educational materials, and the works and contributions of the educator M. Leontovych. The research is based on a combination of methodological approaches, including systemic-activity, historical-pedagogical, systemic, phenomenological, hermeneutical, historiographical, and culturological approaches, as well as philosophical, terminological, and cognitive principles.

The scientific novelty of the article lies in the synthesis of M. Leontovych's musical-pedagogical legacy, the specification of his pedagogical principles and methods of music education for youth, as well as outlining the possibilities for integrating the composer's progressive experience into the contemporary practices of the new Ukrainian school.

Results. Theoretical and practical aspects of M. Leontovych's musical-pedagogical legacy have been revealed. It has been demonstrated that his pedagogical activities are inseparably linked to his compositional creativity and vocal-choral performance. The understanding of the significance of folk songs in the process of music education for young students as an inexhaustible source of wisdom and spiritual ideals of the Ukrainian people has been highlighted. It has been established that the composer's methodological contributions are grounded in folkloric material, ensuring the accessibility of involving a child in the world of music. The main pedagogical ideas of M. Leontovych have been identified and characterized: the sequence of teaching from elementary to complex; activation of students during the learning of songs; assimilation of theoretical material through practical tasks; fostering performance independence and developing a sense of rhythm as the foundation for shaping musical abilities; integration of music with other art forms and subjects.

Keywords: composer, educator, creativity, music education, folk song, choral singing.